

УДК 37.03

Пехота О.М.

Особистісно орієнтована освіта і технології

Ідея особистісно орієнтованої педагогічної освіти тільки починає визначатися на двох рівнях: повсякденному і науковому. На повсякденному рівні викладачами педагогічних ВНЗ часто обговорюються ідеї: поваги до особистості студента і визнання її унікальності; діалогічного характеру лекцій і практичних занять; співробітництва і співтворчості як у навчальному процесі, так і в науково-експериментальній роботі; використання методів і прийомів часткової індивідуалізації навчання. У рамках концептуальних підходів робляться поки що окремі, розрізнені спроби створення умов персоніфікації підготовки вчителя (В.А.Семиченко).

Розробка особистісного підходу – дуже складна теоретична і практична проблема. Її складність зумовлена перш за все тією обставиною, що особистість є чи не найскладнішим утворенням у світі і одночасно – суб'єктом перетворення цього світу і самого себе. Серед спеціалістів набуває все більшого визнання думка, що всебічне дослідження і розвиток особистості – це фундаментальна комплексна наукова проблема, яка вимагає міждисциплінарного дослідження. Водночас ключову роль у розв'язанні цієї проблеми відіграє психологія, оскільки особистість – це передусім психічне новоутворення. Тому психологічні закономірності займають центральне місце у загальнонауковому уявленні про особистість, її розвиток та діяльність.

У цьому контексті особистісний підхід доцільно розглядати як важливий психолого-педагогічний принцип, основу якого складає сукупність вихідних теоретичних положень про особистість та практичних методичних засобів, що сприяють її цілісному розумінню, вивченню та гармонійному розвитку. Інакше кажучи, особистісний підхід – це певний методологічний інструментарій, розробка якого має спиратися на синтез видобутих психологічною та педагогічною наукою закономірностей будови, функціонування та розвитку особистості.

Розв'язання проблеми побудови та запровадження особистісного підходу не слід розглядати спрощено, як таке, для якого достатньо лише взяти вже існуючі в науці принципи та знання

про особистість, її розвиток, засоби його стимулювання і штучно об'єднати їх у певну сукупність теоретико-практичних понять і методів. Фактично ж, з огляду на стан дослідження проблеми особистості у сучасній психології та педагогіці, майже усі необхідні й можливі психолого-педагогічні компоненти особистісного підходу потребують подальшої суттєвої доробки або корекції у різних аспектах і узгодження одне з одним у цілісному контексті.

Найпростішою ланкою, з яких складається особистісно орієнтована технологія, є *особистісно орієнтована педагогічна ситуація*. Це така навчальна ситуація, опинившись в якій дитина повинна шукати смисл, пристосувати її до своїх інтересів, побудувати образ чи модель свого життя, вибрати творчий момент, дати критичну оцінку. Таку задачу неможливо вирішити тільки на рівні знань та репродукції. Тут немає простих відповідей, рішень та істин. Проживання та вихід з такої ситуації – не минуле та майбутнє учня, а його сучасне. Один і той урок різним дітям дає різний пізнавальний та життєвий досвід.

До особистісно орієнтованих технологій різні автори відносять сьогодні різноманітні технології, загальноприйнята класифікація поки що відсутня.

Робота над навчальним проектом – практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. У свідомості учня це виглядає таким чином: "Все, що я пізнаю, я знаю, для чого мені потрібно і де я можу ці знання застосувати". Для педагога – це прагнення знайти розумний баланс між академічними і прагматичними знаннями, вміннями та навичками.

Навчальне проектування орієнтоване перш за все на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну або групову, яку учні виконують протягом визначеного відрізка часу.

Технологія проектування передбачає розв'язання учнем або групою учнів якої-небудь проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості.

Результати виконання проектів повинні бути "відчутні", якщо це теоретична проблема, то конкретне її рішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження. Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів.

Таким чином, суть проектної технології – стимулювання інтересу учнів до певних проблем, які передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілого ряду проблем, показ практичного застосування надбаних знань. Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, дотримуючись відповідного їх балансу на кожному етапі навчання.

Метою навчального проектування є створення педагогом таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності учня.

Частина людей переконана в тому, що комп'ютер дає нові можливості для творчого розвитку дітей і вчителів, дозволяє звільнитися від нудного традиційного курсу навчання і розробити нові ідеї та засоби виявлення, дає можливість вирішувати більш цікаві і складні проблеми. Інші вважають, що усі: і діти, і дорослі – повинні навчитися здійснювати контроль над машинами, не чекаючи того моменту, коли вони почнуть управляти нами. На погляд цієї групи людей, вміння користуватися комп'ютером – не що інше, як засіб самозахисту. Але і прихильники, і супротивники комп'ютерів переконуються у тому, що в результаті отриманих знань про комп'ютери і здобутих навиків роботи на них діти будуть краще підготовлені до життя і матеріального благополуччя в мінливому світі.

Сутність *технології колективного творчого виховання* – формування особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості.

Технологія колективного творчого виховання дає можливість вдосконалювати пізнавально-світоглядну, емоційно-вольову та дієву сфери особистості учня та педагога. Ця технологія – особисто орієнтована, бо кожній дитині знайдеться справа для душі, яку вона може організувати, зробити найкраще. Сьогодні вона керує, організовує, творить спільно з іншими такими ж зацікавленими людьми. Завтра цей же учень з такою ж зацікавленістю візьме участь у новій колективній творчій справі, але вже в ролі виконавця. Ця технологія об'єднує ділову та міжособистісну сфери діяльності людини.

В основі *педагогічної технології "Створення ситуації успіху"* лежить особистісно орієнтований підхід до процесу навчання та виховання. Ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан

задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища.

Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина визначає цей результат як успіх. Кожному педагогу слід звернути увагу на це положення. Об'єктивна успішність діяльності дитини – це успіх зовнішній, оскільки якість результату оцінюється свідками дійства. Усвідомлення ситуації успіху самим же учнем, розуміння її значимості виникає у суб'єкта після здолання своєї боязливості, невміння, незнання, психологічного утиску та інших видів труднощів.

Серед педагогічних технологій навчально-виховного процесу найбільшу зацікавленість викликала *сугестивна технологія*, яка є ще малорозповсюдженою. Основою релаксаційного навчання є психічна саморегуляція, яка має велике профілактичне значення. Керування психічним станом відбувається спочатку через регуляцію психічного стану особи, що навчається, за допомогою та під керівництвом викладача, а в міру того, як опановується аутотренінг, переходить в саморегуляцію.

Таким чином, призначення особистісно орієнтованих технологій заключається в тому, щоб підтримувати та розвивати природні якості студента, його здоров'я та індивідуальні здібності, допомагати в становленні його суб'єктності, соціальності, культурної ідентифікації, творчої самореалізації особистості.

Література

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. – М.: Фонд за экономическую грамотность, 1999. – 296 с.
2. Балл Г.А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. – К.; Донецк, 1993.
3. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. – М., 1986.
4. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
5. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
6. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи // Шлях освіти. – 1996. – № 1.
7. Фэйдимен Дж., Фрейгер Р. Теория и практика личностно-ориентированной психологии: Методика персонального и социального роста. – М., 1996. – 430 с.
8. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1995. – № 2.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2000